

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ
1983-1984

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΒΙΒΛΙΟΚΡΗΣΙΑ Ι

Simeone Metafraste, Vita di S. Stefano minore. Introduzione, testo critico, traduzione e note a cura di Francesca Iaderna. Edizioni Antonino Sfameni (Messina 1984), 8°, σσ. 311. (Δακτυλόγραφον, φωτότυπον).

Μέχρι σήμερον ἦτο γνωστός ὁ Βίος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ νέου ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τοῦ διακόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας Στεφάνου τὸ 808, ἀνδρὸς συλλέξαντος μαρτυρίας περὶ τῶν διώξεων εἰς ἃς ὑπέβαλε τὸν Στέφανον τοῦ Αὐξεντίου (βρους τῆς Βιθυνίας) ὁ εἰκονομάχος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὸν μαρτυρικὸν του θάνατον. Τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ τοῦ Migne PG 100, στήλαι 1069 - 1185 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ἀπὸ ἱστορικοὺς κ.ἄ. μελετητὰς τῆς Εἰκονομαχίας. Παλαιόθεν ὅμως ἦτο γνωστὸν ὅτι μετὰ δύο καὶ πλέον αἰῶνας ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ βίου τούτου, Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς βασισθεὶς ἰδίᾳ εἰς αὐτὸν μετέφρασε (διετύπωσε λεκτικῶς καὶ ἠμβλυνε πολλὰ τῶν ἀπιθάνων καὶ ὀξέων) τὸ ἐν λόγῳ κείμενον¹, ἕπερ καὶ παρεδόθη διὰ πολλῶν κωδίκων μετὰ τῶν βίων τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, δεδομένου ὅτι ὁ Στέφανος ὁ Νέος ἐμαρτύρησε τὴν 28ην Νοεμβρίου τοῦ 767 (πιθανῶς, 53 ἐτῶν, γεννηθεὶς περὶ τὸ 714).

Τὴν ἐκδοσιν τοῦ μεταφραστικοῦ τούτου κειμένου ἔφερον εἰς πέρας ἡ Francesca Iaderna, μετ' Ἰταλικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ, ἀφοῦ προέταξεν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξήτασε καὶ τὰ τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου καὶ δωδεκάδα κωδίκων ἐφ' οὓς ἐβασίσθη τὸ παρεχόμενον. Ἐκεῖ δ' ἐσημείωσε καὶ τὴν γνωστὴν περὶ τοῦ Στεφάνου τούτου βιβλιογραφίαν καὶ συνεξήτασε τὰς ἐπελθούσας αἰσθητικὰς, ἱστορικὰς κ.ἄ. μεταβολὰς εἰς τὸ παλαιὸν κείμενον τοῦ διακόνου Στεφάνου ἀπὸ τὸν Μεταφραστὴν, ἀκολουθοῦσα τὰς πρὸ αὐτῆς γενομένας παρατηρήσεις. Τὸ βιβλίον κατακλείουσι πίνακες.

¹ Ἐν ἀρχῇ θέλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὡς πηγὴ ὁ διάκονος Στέφανος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον, ὁ Μεταφραστὴς εἶναι σημαντικοὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς Εἰκονομαχίας, τὰς κρημνίσεις ναῶν καὶ μνημείων, τὴν

1. BHG⁸ 1666 (ὁ τοῦ Στεφάνου Διακόνου) καὶ 1667 (ὁ τοῦ Μεταφραστοῦ).

Σύνοδον τοῦ 754, τοὺς πρωτεργάτας εἰκονομάχους ἀρχιερεῖς, τὴν εὐρύτητα τῶν διώξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν περιορισμένην εἰς τμήμα μόνον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους πραγματώσιν τῆς εἰκονοκλαστικῆς διδασκαλίας καὶ μεταρρυθμίσεως, ἐνῶ ἡ Δύσις καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀνατολῆς (τὰ Ἀνατολικά Πατριαρχεῖα ἰδίᾳ) ἔμεινεν ἀμέτοχον. Τὸ κείμενον τοῦ διακόνου Στεφάνου εἶναι πηγὴ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, ἀντιδυναστικὸν καὶ ὀξύ, ἀλλ' ἀφήνον πάντως περιθώρια ἐκτιμήσεως τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως τῆς εἰκονομαχίας καὶ τῶν κατὰ τῶν εἰκονοφίλων διώξεων. Καὶ ἀσφαλῶς ἐνδιαφέρει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν διὰ τὰς δεδομένας πληροφορίας περὶ τῶν πατριαρχῶν (Γερμανοῦ Α' καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀναστασίου) περὶ ἱεραρχῶν, μοναστηρίων, ἀσκητηρίων, περιβολῆς τῶν μοναστῶν κ.ἄ. Θεμάτων. Εἰδικώτερον εἶναι λίαν διαφέρον διὰ τὴν χρῆσιν τῶν εἰκονοκλαστικῶν ἕρων, περὶ ὧν ἔγραψα ἐσχάτως¹, τὰς ὀνομασίας τὰς ὑποίας ἀπέδιδον οἱ εἰκονοκλάται εἰς τὰς εἰκόνας (ἰνδάλματα, ἀγάλματα κλπ.) τοὺς σκωπτικοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν μοναχῶν (σκοτένδυτοι, ξυλολάτραι, ἀμνημόνευτοι), τοὺς τόπους δίκης, κρατήσεως, ἐξορίας αὐτῶν, τὴν συκοφάντησιν τῶν ἡγουμένων τῆς εἰκονοφίλου ἀντιδράσεως, κ.ἄ. πολλά. Ἰδιαζόντως ἐπρόσεξα ὅτι ἡ Σύνοδος τοῦ 754 δὲν ἐστράφη μόνον κατὰ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, εἴτε ἦσαν αὐταὶ διὰ χρωστήρος ἢ ἀνεστηλωμέναι ἢ τοιχογραφημέναι ἢ ἐπὶ ἀγγείων (δισκαρίου) ἢ πέπλων ἢ ἀμφίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς Θεοτόκου καθ' ἧς πάμπολλα ἐβλασφήμησαν «ὡς βοηθεῖν μετὰ θάνατον μὴ δυναμένης» (PG 100, στ. 1021 A), ὅπερ χωρίον τοῦ Στεφάνου τοῦ διακόνου διέτύπωσεν ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ὡς ἀκολουθῶς: Ἐτόλμησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱ πάντα τολμῶσαι γλῶσσαι καὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ πονηρὸν φθέγγασθαι, αὐτὴν ἐκείνην τὴν θεομήτορα Παρθένον ἀνωφελὲς τι μετὰ θάνατον καὶ ἄχρηστον εἶναι χρῆμα καὶ μὴ βοηθεῖν, μὴ προστῆραι τὸ παράπαν μηδενὸς δύνασθαι (στίχοι 1009-1015). Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἡ Θεοτόκος δὲν ἠδύνατο ταῖς πρεσβείαις αὐτῆς καὶ δι' εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας νὰ βοηθήσῃ «μετὰ θάνατον» ἑαυτῆς καὶ τῶν πιστῶν!

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

στ. 1 ἀξία : ἀξία, 52 τὰς ἄρετος γονῆς : τῆς ἀ.γ., 63 : λογία : λόγια, 138-139 ἄγων ... τῶν μαθημάτων ... ἐπιμέλεσθαι : ἀγῶν τῶν

1. Εἰκονογραφικά, Τιμητικὸς τόμος εἰς Ἄνδρ. Στράτον, ἐν Ἀθήναις 1985.

μαθημάτων ἐπιμέλεσθαι, 267 δεῖ : δεῖ, 294 ἄγλαι : ἀγλαι, 463 ἔφθα-
σε ... ἔκ τι· : ἔ· ἐν τι·, 677 Λέοντα τῶννον θῆρα : Λεοντόννον
θῆρα (=Λέοντα βασιλέα), 318 γεννήτηρος : γεννήτορος, 738 ὀκρίαν-
τος : ὀκρίβαντος, 794-798 Σωτήρον ... τοῦ δὲ Σωτήρου : Σωτήρος...
τοῦδε Σωτήρος, 856 πυκτηρισμόν : μυκτηρισμόν, 914 ἐκ συκῆς : ἐκ
Συκῆς (Σικελίας), 1059-1060 πείσον τῷ συνοδικῷ ὄρος τοι χῆσαι
τε : ... ὄρω στείχῃσαι, 1102 ἐπάλνεισιν : ἐπάνεισιν, 1115 πρᾶγμα θαν-
μαστός : π· θαυμαστόν, 1174 τέκνον μονητόν : τ· ὠνητόν, 1185 ἀνα-
θεματίζοι : -ίξει, 2048 παρεστήσας : παρέστησας, 2085 δέξεισι : διέ-
ξεισι, 2084, 2086 Χερουβίν : Χερουβίμ, 2092 ἡρήμεθα : ἡρήμεθα,
2099 μῶνον : μῶμον, 2114 Χριστοῦ πεπατήκαμεν : Χριστόν π·,
2227-2228 καὶ ἡ Σαμαρίτης τὸ πηγναῖον ἕδωρ ἐδίδον : καὶ ἡ Σαμα-
ρεῖτις τὸ πηγῆ ν α ἰ ο ν ἕδωρ (αὐτὴ πηγῆ νέον), 2250 ἔργω πρύξω σοι
τὴν πληροφορίαν : ἔργω παρέξω σοι τὴν πλ., 2260-2261 καὶ τὸ ἀπὸ
δὲ σαββάτου : καὶ τότε ἀπὸ σ., 2291 γένοι τόποτε : γένοιτό ποτε,
1390 ὦ εἰ γενώμεθα μιμηταί : ὦν εἰ γενώμεθα, 1397 διανιστάο :
διανιστάς, 2534 βουλομαινομένων : βουλῆ μαινομένων ?, 2562 βασκή-
νας : βασκήνας, 2566 ἐχασισάμην : ἐχαρισάμην, 2634 γεωνότερος :
-ορ, 2702 οὐκ ἔλεγον : οὐκ ἔληγον, 2729 βούλεμα : βούλημα, 2781
μόνην : μονήν, 2789 δίου : Δίου, 2795 δοξιᾶ : δεξιᾶ, 2820 εἰς γυνήν
κατακριθέντι : εἰς φυγὴν κ., 2849 ἐκπέφευγε κρινα : ἐκπ. κριμα,
2863 διαβαλλούση : διαβαλούση, 2870 στασαζόμενος : σταλαζόμενος.

Σ τ ῖ ξ ι ς : 469 πνευματικός· οὔτος : πν. οὔτος, 1248 ποιητέον.
Πλήν : ποιητέον, πλήν, 2147-2148 καὶ ἀπάγει τοῦ ἐγχειρήματος :
καὶ ἀπάγει τοῦ ἐγχειρήματος, 2572 γνώμην, ἐμοί : γνώμην ἐμοί,
2757 τελειοῦται, δὲ τῷ : τελειοῦται δὲ τῷ. Ἐρωτηματικὸν (;) ἀντὶ
θαυμαστικοῦ (ι) 728, 744, 2625 (δὶς).

Π α ρ α τ ο ν ι σ μ ο ῖ : 60 μητήρ : μήτηρ, 104 δύας : δυάς 492
1645 Ἡλίον : Ἡλιοῦ, 1070 ἀλλοῖς : ἀλλοῖς, 1040 γενόμενον : γενο-
μένων, 1080 μηδεμίᾱ : μηδεμιᾶ, 1282 λαίας : λαιᾶς, 1389 προσποίη-
τον : προσποιητόν, 1458 ἀναβάθμων : ἀναβαθμῶν, 1672 παῖοντι :
παῖοντι, 1726 οἰκουμενικῆ : οἰκουμενική, 1834 ὑπελθῶν : ὑπελθῶν,
1930 προσηύχετο : προσηύχετο, 1941 χῶρας : χώρας. Παρατόνισμὸς
τῶν ἐρωτημ. τίς, τί (εἰς τίς, τί) 574, 591, 776, 777, 2091, 2642.

Ἄ ν ο ρ θ ὄ γ ρ α φ α : 80 μήτερ : μήτερ, 139-140 ἴνα ἔχει ἴνα
ἔχη, 178 λεοντή : λεοντῆ, 249 ταῦτας : ταύτας, 350 σὺν προθυμία :
σὺν προθυμίᾳ, 405 εἰ συνέβη : εἰ συνέβη, 519 φοιτῶντων : φοιτῶν-

των, 550 παρήρει : παρήρει, 576 ὑμνωδίας : ὑμνωδίας, 602 ἐκτροπᾶς : ἐκτροπᾶς, 773 εἰκόνων : εἰκόνων, 776 ποῖα γλῶσσα : ποῖα γλῶσσα, 853 τιτρώσκωμεν : τιτρώσκομεν, 928 εὐθηκτος : εὐθικτος, 975 τὰ θεῖα : τὰ θεῖα, 986 τὰ θησιμαῖα : τὰ θησιμαῖα, 1034 στόμα : στόμα, 1128 τῷ χεῖρε : τῷ χεῖρε, 1617 ἀγιώτητος : ἀγιότητος, 1744 μητροπόλη : μητροπόλει, 1746 σικῶ : σηκῶ, 1463 ἔσμοῦ : ἔσμοῦ, 1217 προβαλῶν : προβαλῶν, 1314 εὐσεβῆς : εὐσεβῆς, 2741 δυσσεβῆς : δυσσεβῆς, 1452 πλᾶνος : πλάνος, 2279 εἰληφῶς : εἰληφῶς, 2446, 2538 ἰδοῦ : ἰδοῦ (ἐπιρρ.), 2486 τοῦτων : τούτων, 2536 ἐκείτων : ἐκείτων, 2639 οὐδεῖς : οὐδεῖς, 2797 τίθησι : τίθησι.

Ἐρασιμακία: 19 ἀσκητικά : ἀσκητικά, 72 ἤτεσας : ἤτησας, 309 ἀγαθῶ : ἀγαθῶ, 606 ψιάτω : ψιάθω, 670 κεδεμονικῶς : κηδεμονικῶς, 679 τερατουργεῖν : τερατουργεῖν, 1526 φονευτήτω : φονευθήτω, 1568 σπελαίου : σπηλαίου, 2004 ἐκπληκτικῶς : ἐκπληκτικῶς, 2191 σωτηρίας : σωτηρίας, 2425 εἰς σωτηρίαν : εἰς σωτηρίαν, 2762 θαυματουργεθέντα : θαυματουργηθέντα, 244 ἐχειρογραφῆθη : ἐχειρογραφῆθη, 2782 πισθευθῆναι : πιστευθῆναι.

Ἐγκλισις τόνου: 81, 1028 διά σου : διά σοῦ, 442 ἐπί σου : ἐπί σοῦ, 1176 ἀρχιτελώνῃ τε : ἀρχιτελώνῃ τε, 1303 ἡ οἰκετής σου : ἡ οἰκέτις σου (οἰκιακή), 1943 ἡ αἰμόρρους ποτε : ἡ αἰμ. ποτέ, 2040 παρὰ τινος : παρὰ τίνος (ἔρωτημ.), 2461 καὶ τινὶ : καὶ τινι.

Ἐπογεγραμμένον ι: 754 ἀδόμενον : ἄδόμενον, 1149 ὑπάδεσθαι : ὑπάδεσθαι, 1153 λησταί : λησταί, 1229, 2746 ληστῶν : ληστῶν, 1220 ἀδούσας : ἀδούσας, 1204 βουληθῆς : βουληθῆς, 1441 ἦδη : ἦδη, 1482 πορεύση : πορεύση, 1639 προήρησαι : προήρησαι, 1964 ἐπωδῆ : ἐπωδῆ, 1988 ἦτει : ἦτει, 2192 προηρημένοι : προηρημένοι, 2426 ὑμνωδίας : ὑμνωδίας, 2478 ἀσμάτων : ἀσμάτων, 2842 ἀξήση — ἦδει : ἀξήση — ἦδει.

Τυπογραφικά: 540 ἀναγκαῖαν : ἀναγκαῖαν, 1906 οἰκτεριον : οἰκτεριον.

Χωρισμοὶ λέξεων: 29 εἰς ἔτι : εἰσέτι, 19, 497, 904, 1024, 2607 τοῦ δέ : τοῦδε (ἀντωνυμία ὅσδε), 235 ἐκ δήλωος : ἐκδήλωος, 241 ἐκ μαγείω : ἐκμαγείω, 152 οὐδ' ὄλωος : οὐδόλωος, 2026 οὐ δέ : οὐδέ, 2064 ἄρά γε : ἄραγε, 349 τῷ δέ : τῷδε, τὸν δέ : τόνδε, 686 τῆς δέ : τῆσδε, 581, 1112 εἰς πηδῶσι : εἰσπηδῶσι, 265 εἰς πεπηδηκότητας : εἰσπεπηδηκότητας, 656 ὃ περ τινᾶς : ὅπερ τινᾶς, 743, 789 μὴ δέ : μὴδέ, 862 ὑπὸ ποδίου : ὑποποδίου, 1073 εἶ τι : εἶτι, 1712 ἐκ δικητάς : ἐκδικητάς, 1775 ἐν τροπῇ : ἐντροπῇ, 2217

δι οὖν : διοῦν, 2305 εὐ πρόσδεκτον : εὐπρόσδεκτον, 2654 εὐ κόσμῳ : εὐκόσμῳ, 2800 ὡς πολὺ τιμὸν τινα : ὡς πολῦτιμὸν τινα.

Ἐν ὧ σεις λέξεων: 64 εἰδοθεῖη : εἰ δοθεῖη, 74 συμπολλῶ : σὺν πολλῶ 206 προσφάειν : προσφάειν, 328 ἐγγειτόνον : ἐκ γειτόνων, 416-417 καταχρεῖαν : κατὰ χρεῖαν, 1574 κατανώτου : κατὰ νότου, 2222 διαχρησιτότητα : διὰ χρησιτότητα, 2647 βοησσυμμιγῆς : βοῆ συμμιγῆς, 2845 ἐκπειρασμῶν : ἐκ πειρασμῶν.

Πρὶν προχωρήσω εἰς ἄλλας παρατηρήσεις, νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ σημειώσω τὴν παράλειψιν τῆς ἐκδότιδος νὰ καταρτίσῃ λεξιλογικὸν πίνακα, τοῦλάχιστον τῶν σπανιωτέρων λημμάτων τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίησεν ὁ Μεταφραστής, ὡς τὰ ρήματα ἐνευπαθέω (-θοῦσα), ὑπισμύχω (σιγοκαλῶ), κατευμεγεθέω (-θῶν, στ. 373) ἢ τὰ ὀνόματα βαπτιστήρ (στ. 123) ἐπὶ τοῦ βαπτιστηρίου, τὰ ἐπίθετα εὐγείως (γῆ στ. 365), σκοτείνοντος (-οις πολλαχοῦ) ἀντὶ ῥακενδότης (μοναχός, ῥῆμα ῥακενδουτέω, ἔρα Laurer), ὁ ἱπαιθρος κλπ.

Πολλὰ τῶν σημειωθέντων ὡς ἄνω ὁ ἀπεφεύγοντο ἂν ἐδίδετο περισσότερα προσοχὴ εἰς τὴν γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ δὴ ἂν ἡ ἐκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ Μεταφραστοῦ ἐγένετο παραλλήλως πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ κειμένου τοῦ Στεφάνου διακόνου. Εὐχῆς ἔργον μάλιστα θὰ ἦτο ἡ ὀριστικωτέρα ἐκδοσις τῶν δύο κειμένων ἂν ἐγένετο συγχρόνως καὶ παραλλήλως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου. Καὶ βεβαίῳ μὲν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἡ ἐκδότις ἔτι πολλάς διορθώσεις ἐπήνεγκεν εἴτε ἐκ τῶν *variae lectiones codd.* εἴτε ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν κείμενον τοῦ διακόνου Στεφάνου *ad stato tenuto presente durante tutta la compilazione del lavoro*, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος (σ. 59). Καὶ ἐσημειώθη μὲν ἡ κατὰ λάθος τοῦ Μεταφραστοῦ σύγχυσις μεταξὺ Λέοντος Ἰσαύρου καὶ Λέοντος Ἀρμενίου.

Ἄλλὰ τὸ μεῖζον γεννᾷ μέγα θέμα. Πότερον εἰς Κρήτην ἔδρασεν ὁ στρατηγός ἢ ἄρχων Θεοφάνης ὁ Λαρδότυρος ἢ εἰς Κύπρον. Διότι ἐκ τῆς μαρτυρίας Στεφάνου τοῦ Διακόνου (ἣν μεταποιεῖ ὁ Μεταφραστής) ἐξήρηται τὸ ἂν ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ὑπῆρξε θέμα πρὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὑπὸ στρατηγῶν ἢ καὶ ὑπὸ ἄρχοντα (ὃν εἶπωθε καλεῖν ἀρχισαπράτην ὁ ἀγιογράφος)¹.

1. Πρῶτος ἐπεσήμανε τὸ χωρίον τοῦ Βίου τοῦ Στεφάνου ὁ Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, Τὸ θέμα Κρήτης πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀράβων, *ΒΕΒΣ* 21, 1951, σσ. 59-68, εἶτα δὲ ἐπεξέτεινε ὁ V. Laurent, *Lo*

PG 100, 1164 B-C
(Στέφανος διάκονος)

Συμεών Μεταφραστής
(Fr. Iadewaia) στ. 2267-2306

Ἐν μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν καθε-
σθεις μετὰ τῶν συνδεσμοτῶν
Πατέρων ὁ ὄσιος (Στέφανος ὁ
νέος), ἐκινήθη λόγος περὶ τῶν
κατὰ χώρας τῶν γεγονότων βα-
σάων τοῦ διωγμοῦ παρὰ τῶν
ἀρχόντων τοῦ τυράννου
(Κωνσταντίνου Κοπρωνύμου).
Παρήχθη δὲ εἰς μέσον Ἀντών-
ιος τῆς Κρητῶν νήσου, ἀπαγ-
μέλλων τὸ θεόθυτον θῦμα, καί
φησιν. Πῶς ἴπ' ὄφιν ἀδακρυτὴ
ἀγάγοιμι, Πατέρες τίμοι, τὰ τοῦ
ἀββᾶ Παύλου ἀριστεύματα; οὗ-
τος γὰρ ὁ γεννάδας κατεσχέθη
ὑπὸ Θεοφάνους ἀρχισατρα-
που τῆς νήσου (scilicet
Κρήτης) τὸ ἐπίκλην Λαρδοτύρου,
καὶ προσήχθη πρὸς ἐξέτασιν ἐν
τῷ λεγομένῳ πραιτωρίῳ τοῦ
Ἡρακλείου. Προῦκειτο δὲ πρὸς
γῆν ἢ τοῦ Χριστοῦ εἰκῶν, καθὼς
ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη, καὶ τὸ

Μιᾶς τοίνυν τῶν ἡμερῶν, τοῖς
συνδεσμώταις συγκαθημένου τοῦ
θεοφόρου (Στεφάνου), λόγος ἤχθη
περὶ τῶν κατὰ χώρας ἐπενεχθέν-
των τοῖς δικαίοις ἀνδράσι τιμο-
ριῶν ὑπὸ τῶν παρανόμων ἀρ-
χόντων τοῦ παρανομοπάτου,
φημί, βασιλέως ἀμέλει καὶ πα-
ρελθὼν εἰς μέσους Ἀντώνιος
τις ἐκ Κρήτης δεμώμενος, ἀνὴρ
γενναῖος καὶ ἀνδρικοῦς ἀγῶνας
διարηκὸς — Πῶς, εἶπεν, ὑπ' ὄφιν
ὑμῖν παραστήσαιμι τὰς τοῦ μο-
ναχοῦ Παύλου στερεὰς ἀριστείας
ἢ πῶς ἀδακρυτὴ τῆν μνήμην αὐ-
τῶν ποιήσομαι; ἀρχισατρα-
πης τῆς Κύπρου Θεοφά-
νης ἦν, ὁ ἐπίκλην Λαρδοτύρος.
Οὗτος τὸν ἅγιον εἰς ἐξέτασιν
εἰληφὸς ἦγε κατὰ τὸ τοῦ Ἡρα-
κλείου Πραιτώριον. Προῦκειτο
τοίνυν κατὰ γῆς ἢ τοῦ Χριστοῦ
εἰκῶν ἐπὶ σταυροῦ αὐτὸν ἔχουσα

statut de la Crète byzantine avant et après sa libération du joug Arabe (1961), Κρητικά Χρονικά 15-16 τεύχος Β', σσ. 382-398, τοποθετήσας τὸν Θεοφάνην Λαρδοτύρον ὡς ἀρχοντα Κρήτης πρὸ τοῦ 764-767 (σ. 393).

Ἐπεστηρίχθη ὅτι τὸ πραιτώριον (ἔδρα praetoris) τοῦ Ἡρακλείου ὑπῆρχεν εἰς Γορτύνην, πρωτεύουσαν τότε τῆς Κρήτης. Τοῦτο ἀνῆρσα, ὑποστηρίξας ὅτι τὸ Ἡράκλειον εἶναι ἡ πόλις (Χάνδαξ ἐπὶ Ἀράβων), ἡ ὅποια ἐπανεῦρε τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα (πολιτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν) κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 10' αἰατονταετηρίδος, καὶ ὅτι τὸ πραιτώριον ἦτο ἀπλῶς χῶρος δικαστηρίου καὶ δεσμοτηρίου, ἀνῆρ-
κτος δὲ πραιτωρ καὶ πραιτώριον κατὰ τὸν ὕψιστον αἰῶνα ὑπὸ τὴν γνωστὴν ρωμαϊκὴν σημασίαν. Πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκης, Ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς αἰῶνας 7'-13' καὶ ὁ τίτλος τοῦ προκαθημένου αὐτῆς, ΒΕΒΣ 24, 1954, σσ. 67-107, ἰδίᾳ ἐν σσ. 93-102: Τὸ Ἡράκλειον εἰς τὸν βίβλ. Στεφάνου τοῦ Νέου, καὶ σσ. 102-107: Ὁ Χάνδαξ ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἢ προῦπῆρχεν;

τῶν βασάνων ὄργανον, τὸ παρ' Ἑλλησι λεγόμενον καταπέλται, καὶ φησιν ὁ στρατηγός: — ὦ Παῦλε, ἐν ἐκ τῶν δύο σοὶ πρόκειται, ἢ τὴν εἰκόνα πατήσαντα ζῆσαι, ἢ τῇ βασάνῳ παραπεμφθῆναι. Ὁ δὲ ἅγιος φωνῆ μεγάλη ἀπέκραξεν: Μὴ γένοιτό μοι, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ πατήσαι σου τὴν σαρκομοιόμορφον θεῖαν εἰκόνα, σκηνώμα ὑπάρχουσαν τοῦ φοβεροῦ σου ὀνόματος. Καὶ πρὸς γῆν νενεγκῶς τὴν προσίkonουσαν προσκλήνησιν προσῆξε τῇ ἁγίᾳ εἰκόνι. Θυμοφθίς δὲ ὁ στρατηγός, τοῦτον ἐκδιωθῆναι προστάττει, εἰθ' οὕτως ἀπλῶσι πρὸς τοὺς καταπέλτας... κύκλιθὲν τε πυρκαϊῶν ὑφάπαντες, παμμεγέθη, αὐτως ὀλοκαύτωμα διὰ πυρὸς τὸν ἅγιον πεποίηκεν ὁ τοῦ παρανόμου βασιλέως παρανομώτερος ἀρχων.

θῆναι. Ἐνθα ταῖς δυασι σάνισιν αὐτὸν ἐρρωμένως ὑποπιέσαντες, καὶ σιδήροις ἄνω αὐτοῦ διαπερονήσαντες τὸ σῶμα, κατὰ κεφαλῆς ἐξαυτῶσιν. Εἶτα πῦρ ἄν τι μικρὸν κάτωθεν αὐτοῦ ὑποκαύσαντες, ὀλοκαύτωμα οὕτω τῷ Θεῷ εὐπρόσδεκτον τὸν δίκαιον πεποίησιν.

Δύο ζητήματα γεννῶνται ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν δύο κειμένων, τοῦ ἀπλουστέρου τοῦ διακόνου καὶ τοῦ σαφεστεροῦ τοῦ Μεταφραστοῦ.

Πρῶτον ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξέ τις ἐκ Κρήτης προσρχόμενος ἢ καταγόμενος ἀπλῶς, ἢ ὁ Κρήτης Ἀντώνιος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος δηλονότι τῆς Νήσου πρὸ τοῦ χρόνου τῆς διηγήσεως (774 περίπου), ὁ ὅποιος ἦτο εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ τὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἡγουμένου Παύλου τοῦ Κρητός, λαβόντα χώραν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦ ὁποίου ἤχθη ὁ εἰκονόφιλος μοναχὸς πρὸς ἀνάκρισιν. Ἐπειδὴ

τεταμένον, τὸ βασανιστήριόν τε ὄργανον, ὃ καταπέλτης καλεῖται. Καὶ φησιν ὁ στρατηγός πρὸς αὐτὸν (τὸν Παῦλον), ἢ μαρὰ γλῶσσα καὶ εἰς ὕψος ἀδικίαν λέγουσα. — Ἐν τῶν δύο σοι, Παῦλε, πρόκειται ἢ τὴν εἰκόνα πατήσαντα ζῆσαι, ἢ τῇ βασάνῳ παραδοθῆναι ταύτη. Τοῦτο δὲ λέγον παιδῶν ἐδόκει μορμολυκεῖσι φοβεῖν τὸν λόντο.

Ἐδόξεν γὰρ ὁ γεννάδας ἐκεῖνος μεγάλη ἀνακραγὼν τῇ φωνῇ — Μὴ μοι γένοιτό ποτε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μοναγενὲς Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἔφη, τὴν θεωδρικήν εἰκόνα πατήσαι τὴν σὴν. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ κόψας εἰς γῆν ἠσπάζετο ταύτην, ἔργῳ δεικνύον ὅσον ἐμέλησεν αὐτῷ τῆς ἀπειλῆς τοῦ δικάζοντος.

Ὅς εὐθέως, θυμοῦ περίπλεως γεγονώς, κελεύει ἀποδιθῆντα τὸν ἅγιον πρὸς τῷ καταπέλτῃ διατα-

τὸ θέμα δὲν εἶναι τῆς παρούσης βιβλιοκρισίας, τὸ παρέρχομαι, τασσό-
μενος ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἦτο Κρήτης, καὶ ὡς ἄλλοι
ἐκ πολλῶν τοῦ κράτους χωρῶν (ἐπαρχιῶν) εἶχε φυλακισθῆ καὶ αἰκι-
σθῆ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ.

Τὸ δεύτερον εἶναι διατί τὸ τῆς νήσου (Κρήτης) μετέτρεψεν ὁ Μετα-
φραστῆς εἰς Κύπρον, θεωρήσας τὸν Θεοφάνη Λαρδότυρον ὡς στρα-
τηγὸν ἢ ἄρχοντα ἢ ἀρχισατράπην τῆς ἐτέρας Ἑλληνικῆς μεγαλονήσου
καὶ ἐκεῖ διαίκοντα τὸν Κρήτα Παῦλον. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφῆκε τὸν χώρον τοῦ
μαρτυρίου, τὸ δεσμοκτήριον τοῦ Ἡρακλείου, ἀνέπαφον, πῶς ἦτο δυνα-
τὸν ὁ ἐν Κύπρῳ Λαρδότυρος νὰ δικάζῃ ἐν Κρήτῃ, καὶ πῶς ὁ διηγού-
μενος Ἀντώνιος Κρήτης, δακρύων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει, διηγεῖται τὸ γεγο-
νός; Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι μετεωρισμός τις (ἐφ' ὅσον οἱ κώδικες τοῦ
Μεταφραστοῦ ὁμοφωνοῦν εἰς τὸ λῆμμα *Κύπρου*) τοῦ Μεταφραστοῦ,
ἢ τοῦ γράψαντος τὸ ἀρχέτυπον τῶν χειρογράφων πρώτου ἀντιγραφέως,
μετέβαλε τὸ τῆς νήσου εἰς Κύπρον. Ἄλλως τε οὐδεμία, καθόσον γνω-
ρίζω, ὑπάρχει μαρτυρία περὶ τοῦ ὅτι ἤρξεν ἐν τῇ ταλανιζομένῃ καὶ
κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα Κύπρῳ ἄρχων καλούμενος Λαρδότυρος.

Τὰ θέματα ταῦτα, σὺν ἄλλοις ἄτινα σιγῶ, ἔπρεπε νὰ προσέξῃ ἡ
ἐκδότις τοῦ κειμένου τοῦ Μεταφραστοῦ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς. Πάν-
τως διὰ τὴν ὅλην τῆς προσπάθειαν, ἡ ὁποία προσέθηκεν ἐν ἀκόμῃ
κείμενον τοῦ Συμεῶνος εἰς τὰς δεκάδας μέχρι σήμερον γνωστά, τῆς
εἴμεθα ὑπόχρεοι. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι εἰς μίαν ἐντυπον ὀριστικωτέραν
ἐκδοσιν θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὅσα παρετηρήσαμεν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

*Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπουμπουλίδου, Ἡ Νεω-
τέρα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία. Γραμματολογικὸ διάγραμμα. Τόμος
πρῶτος, Ἀθῆναι 1984, 8°, σσ. 384.*

ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπουμπουλίδου
ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ἔργου περιλαμβάνων
συστηματικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐκθεσιν τῆς πορείας τοῦ νεοε-
λληνικοῦ ἐντέχνου λόγου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μέχρι τῆς ἐπο-
χῆς τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Εἰσαγωγικῶς αἰτιολογεῖται ἡ τομὴ τῆς καθόλου νεοελληνικῆς
λογοτεχνικῆς δημιουργίας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὥστε νὰ δια-
κρίνεται ἡ «Δημιώδης Μεσαιωνικὴ» (Ἵστεροβυζαντινὴ - Μεταβυζαν-